

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ СТУДІЇ

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи студентів
спеціальності 051 "Економіка"
освітньої програми "Економіка та економічна політика"
першого (бакалаврського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2022**

УДК 316.334.3(07.034)

С69

Укладач М. А. Мащенко

Затверджено на засіданні кафедри економічної теорії та економічної політики.

Протокол № 6 від 20.12.2021 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Соціально-політичні студії [Електронний ресурс]: методичні рекомендації до самостійної роботи студентів спеціальності С69 051 "Економіка" освітньої програми "Економіка та економічна політика" першого (бакалаврського) рівня / уклад. М. А. Мащенко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2022. – 38 с.

Подано методичні рекомендації до виконання самостійних робіт з навчальної дисципліни, призначені для набуття студентами відповідних компетентностей щодо формування навичок системного мислення та системи теоретичних знань стосовно понятійно-категоріального апарату економічної політики, змісту соціальних і політичних інститутів, влади як суспільно-політичного феномену, особистості як суб'єкта соціально-політичних відносин, місця та ролі лідерства в соціально-політичній ієрархії.

Рекомендовано для студентів спеціальностей 051 "Економіка" першого (бакалаврського) рівня.

УДК 316.334.3(07.034)

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2022

Вступ

Навчальну дисципліну "Соціально-політичні студії" спрямовано на вивчення суспільства як цілісної системи, виявлення законів: соціальної взаємодії соціальних груп, інститутів, особистості; політики, політичних відносин і процесів; політичної культури, політичних систем та режимів, політичних партій і суспільно-політичних рухів, класів, соціальних груп, кланів, еліт, їхніх інтересів, форм діяльності, методів боротьби за владу тощо.

Мета навчальної дисципліни: формування системи теоретичних знань щодо понятійно-категоріального апарату економічної політики, змісту соціальних і політичних інститутів, влади як суспільно-політичного феномену, особистості як суб'єкта соціально-політичних відносин, місця та ролі лідерства в соціально-політичній ієрархії; забезпечення оцінювання й узагальнення інформації щодо ефективності діяльності соціальних і політичних інститутів суспільства.

У результаті вивчення навчальної дисципліни "Соціально-політичні студії" у студентів формуються такі компетентності:

здатність аналізувати закономірності та давати науково-обґрунтовану оцінку етапів розвитку суспільно-історичного процесу;

володіння методами, прийомами та інструментарієм оцінювання результатів функціонування та розвитку економічних систем на мікро- і макрорівнях;

здатність до розроблення стратегії соціально-економічного розвитку.

Унаслідок вивчення навчальної дисципліни "Соціально-політичні студії" студенти мають:

уміти застосовувати набуті теоретичні знання для аналізу та оцінювання розвитку суспільно-історичного процесу; уміти здійснювати аналітичне оцінювання сучасного становища та формувати основні принципи ефективного управління економікою на мікро- та макрорівнях; набути навичок для забезпечення розроблення стратегії соціально-економічного розвитку.

Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів містять питання за темою, загальні методичні рекомендації до виконання самостійної роботи за темою, запитання для самодіагностики, тестові завдання, тематика есе, евристичні завдання.

Змістовий модуль 1

Структура суспільства та базові соціальні інститути

Загальні методичні рекомендації до виконання самостійних робіт

Самостійну роботу за темою студентам слід починати з розгляду теоретичних матеріалів за темою. Потім обов'язково вирішити завдання щодо практичних робіт, а саме відповісти на запитання для самодіагностики.

Самостійна робота студента складається з вирішення тестових завдань, що подано далі, виконання евристичних завдань.

Одним із видів самостійної роботи є написання есе в довільній формі. Вибір теми студент має здійснювати самостійно, він має залежати від особистих інтересів і переваг. Завдання виконується індивідуально.

Тема 1. Предмет і методи дисципліни "Соціально-політичні студії"

Питання за темою:

1.1. Предмет дослідження "Соціально-політичні студії". Соціальний статус. Соціальна роль. Функції соціально-політичних студій.

1.2. Закони соціально-політичної сфери суспільства. Сутність закону. Ознаки законів. Класифікація законів соціально-політичних студій за часом дії, за масштабом прояву, за способом прояву.

1.3. Методологія соціально-політичних студій. Поняття та види методів.

1.4. Становлення та розвиток вітчизняної соціально-політичної думки. Генезис соціально-політичної думки. Сучасні парадигми соціально-політичного знання.

Запитання для самодіагностики

1. Визначте предмет дослідження навчальної дисципліни "Соціально-політичні студії".

2. Функції навчальної дисципліни "Соціально-політичні студії".

3. Які існують наукові категорії навчальної дисципліни соціально-політичні студії?
4. Які існують методи соціально-політичних студій?
5. Розкрийте генезис соціально-політичних студій.

Тестові завдання

1. Об'єктом соціально-політичних студій є:
 - а) суспільство;
 - б) держава;
 - в) підприємство;
 - г) особистість.

2. Систему знань про суспільство та політику, організацію суспільно-політичних відносин і процесів називають:
 - а) соціально-політичні студії;
 - б) соціологією;
 - в) економічною безпекою;
 - г) політологією.

3. Поняття, що відтворюють певні властивості суспільства та його складові як цілісної соціальної системи називають:
 - а) загальні політологічні категорії;
 - б) загальні соціологічні категорії;
 - в) специфічні соціологічні категорії;
 - г) специфічні політологічні категорії.

4. Яка функція забезпечує участь, вплив індивідів, соціальних груп, інститутів на соціально-політичний процес у суспільстві:
 - а) прогностична;
 - б) методологічна;
 - в) регулятивна;
 - г) гносеологічна?

5. Прийоми та засоби досягнення певних результатів у практичній і пізнавальній діяльності називають:
 - а) методами дослідження;
 - б) предметами дослідження;

- в) об'єктами дослідження;
- г) суб'єктами дослідження.

Правильні відповіді: 1 – а; 2 – а; 3 – б; 4 – в; 5 – а.

Тематика есе

1. Навіщо студентам вивчати навчальну дисципліну "Соціально-політичні студії"?
2. Користь соціально-політичних студій для повсякденного буття людини.
3. Наукові категорії соціально-політичних студій і реальне життя.
4. Чи можна довіряти соціологічним дослідженням?
5. Екзит-пол і дійсний вибір громадян.

Евристичні завдання

1. Україна має значний туристичний потенціал, однак, туризм потребує наявності належного середовища. Які б заходи ви запропонували? Відповідь аргументуйте, наведіть приклади.
2. В Індії мешканцям сільських районів держава сама платила за звернення до клініки за вакциною від віспи. Проаналізуйте витрати та вигоди для окремих жителів і для суспільства загалом.

Рекомендована література: [1, с. 250; 2, с. 115; 4, с. 200].

Тема 2. Категоріальний апарат і функції соціально-політичних студій

Питання за темою:

- 2.1. Загальні соціологічні категорії. Категорії соціально-політичних студій (консенсусно-інтеративні).
- 2.2. Концепції соціально-політичного знання. Структурно-функціональна концепція. Соціально-конфліктна концепція.
- 2.3. Концепція символічного інтеракціонізму. Концепція ролей. Концепція обміну. Синергетична концепція.

Запитання для самодіагностики

1. Назвіть загальні соціологічні категорії.
2. Назвіть консенсусно-інтеративні категорії.
3. Концепції соціально-політичного знання.
4. Розкрийте сутність структурно-функціональної концепції.
5. Розкрийте сутність соціально-конфліктної концепції.

Тестові завдання

1. Дж. Мід та Ч. Лантух є представниками:
 - а) концепції символічного інтеракціонізму;
 - б) соціально-конфліктної концепції;
 - в) структурно-функціональної концепції;
 - г) концепції ролей.

2. Дж. Морено є представником:
 - а) концепції символічного інтеракціонізму;
 - б) соціально-конфліктної концепції;
 - в) структурно-функціональної концепції;
 - г) концепції ролей.

3. П. Блау та Дж. Хоманс є представниками:
 - а) концепції символічного інтеракціонізму;
 - б) соціально-конфліктної концепції;
 - в) структурно-функціональної концепції;
 - г) концепції обміну.

4. І. Пригожин є представником:
 - а) концепції символічного інтеракціонізму;
 - б) соціально-конфліктної концепції;
 - в) структурно-функціональної концепції;
 - г) правильна відповідь відсутня.

Правильні відповіді: 1 – а; 2 – г; 3 – г; 4 – г.

Тематика есе

1. Протиріччя структурно-функціональної концепції.
2. Роль соціально-конфліктної концепції.
3. Концепція символічного інтеракціонізму.
4. Концепція ролей.
5. Концепція обміну.

Евристичні завдання

1. Надайте свою думку стосовно висловлювання: "Якщо науково-технічна революція призводить до втілення працевзберігаючих технологій, унаслідок чого скорочуються робочі місця та погіршується матеріальне становище тих, хто залишився без роботи, то доводиться визнати, що науково-технічна революція не сумісна з покращенням добробуту".

2. На прикладі українського лікаря-кардіолога вищої кваліфікації та лікаря аналогічної категорії в Німеччині поясніть: до якої соціальної групи ви б віднесли цих людей в Україні і в Німеччині? Зробіть порівняння за критеріями доходу і освіти. Проаналізуйте, чи мають вони рівні соціальні статуси в своїх країнах?

Рекомендована література: [1, с. 200; 6, с. 11].

Тема 3. Соціальна структура суспільства

Питання за темою:

3.1. Поняття "соціальна спільність" і "соціальна група". Класифікація груп. Агрегація. Квазігрупа. Формальна група та неформальна група.

3.2. Соціальна структура суспільства. Соціально-професійна структура суспільства. Соціально-демографічна структура. Соціально-територіальна структура. Соціально-етнічна структура. Соціально-класова структура.

3.3. Сутність та історичні типи соціальної стратифікації. Соціальна стратифікація. Методологічні підходи до аналізу соціальної стратифікації. Критерії соціальної стратифікації. Форми стратифікації. Типи соціальної стратифікації.

3.4. Соціальна мобільність, види мобільності. Горизонтальна мобільність. Вертикальна мобільність. Висхідна соціальна мобільність. Низхідна соціальна мобільність. Інтергенераційна мобільність. Індивідуальна мобільність. Структурна соціальна мобільність. Обмінна соціальна мобільність.

Запитання для самодіагностики

1. Що так суспільство? Чим воно характеризується та які наукові підходи існують до його пояснення?
2. Яка структура суспільства та які основні критерії стратифікації суспільства?
3. Яку роль відіграє культура у суспільстві та що є регулятором соціальних відносин у ньому?
4. Які ознаки інформаційного суспільства?
5. Розкрийте сутність соціальної мобільності.

Тестові завдання

1. Переміщення, які не призводять до підвищення або зниження соціального статусу індивіда, називають:
 - а) горизонтальною мобільністю;
 - б) вертикальною мобільністю;
 - в) соціальною мобільністю;
 - г) інтергенераційною мобільністю.
2. Зміни соціального статусу дітей порівняно з соціальним статусом батьків називають:
 - а) горизонтальною мобільністю;
 - б) вертикальною мобільністю;
 - в) соціальною мобільністю;
 - г) інтергенераційною мобільністю.
3. Переміщення, які призводять до змін у соціальному статусі, пов'язаному з доступом до соціальних ресурсів, називають:
 - а) горизонтальною мобільністю;
 - б) вертикальною мобільністю;

- в) соціальною мобільністю;
- г) інтергенераційною мобільністю.

4. Зміни у соціальних статусах індивідів, що відбулися завдяки розширенню соціальних можливостей, розвитку системи соціальної підтримки вразливих верств населення, розширенню доступу до сфери вищої освіти, називають:

- а) горизонтальною мобільністю;
- б) вертикальною мобільністю;
- в) обмінною соціальною мобільністю;
- г) інтергенераційною мобільністю.

5. Сукупність причетних за однією або кількома ознаками (походження, сфера діяльності, місце проживання, спільні цілі, завдання тощо) та об'єднаних соціальними зв'язками індивідів називають:

- а) соціальною спільністю;
- б) агрегацією;
- в) квазігрупою;
- г) соціальною групою.

Правильні відповіді: 1 – а; 2 – г; 3 – б; 4 – в; 5 – а.

Тематика есе

1. Аналіз соціальної мобільності на сучасному етапі.
2. Динаміка середнього класу.
3. Використання градаційного підходу.
4. Особливості соціальної стратифікації.

Евристичні завдання

1. Зробіть схематично структуру українського суспільства за будь-яким критерієм (стать, вік, територія проживання, доходи, влада, освіта, професія, сфера зайнятості тощо) і наведіть приклади соціальних інститутів, соціальних організацій, соціальних груп, соціальних спільнот.

2. Наведіть приклади соціальних норм, які існують в Україні, місті, де ви проживаєте, навчальному закладі, де ви навчаєтесь, у вашій

родині, у колі ваших друзів і поясніть, яку роль вони відіграють у регулюванні соціальних відносин.

Рекомендована література: [2, с. 150; 9; 10].

Тема 4. Поняття, ознаки, структура та види соціальних інститутів

Питання за темою:

4.1. Соціальні інститути: поняття та види. Структура соціального інституту. Базові характеристики соціальних інститутів, що відрізняють їх від інших соціальних утворень. Функції, ролі та ознаки основних соціальних інститутів. Функції соціальних інститутів та зміни, що відбуваються в них.

4.2. Освіта як соціальний інститут. Система освіти. Види освіти. Освітні рівні. Соціальні функції освіти.

4.3. Проблеми розвитку сім'ї в сучасному суспільстві. Основні тенденції розвитку сім'ї за останні кілька десятиліть.

Запитання для самодіагностики

1. Охарактеризуйте предмет, об'єкт і соціальні функції соціології сім'ї.
2. Охарактеризуйте етапи життєвого циклу сім'ї.
3. Охарактеризуйте предмет і об'єкт соціології освіти.
4. У чому полягає зміст основних функцій освіти та які завдання соціології освіти на сучасному етапі розвитку суспільства?
5. Що вивчає соціологія культури?

Тестові завдання

1. Відносини, для яких характерна відсутність формальної регламентації соціальних ролей, функцій, способів і методів діяльності й санкцій за ненормативне поведіння, називають:
 - а) формальними;
 - б) неформальними;
 - в) соціальними;
 - г) виробничими.

2. Відносини, для яких характерна взаємодія між суб'єктами в рамках заданого інституту здійснюється на основі формально обговорених правил, законів, регламентів, називають:

- а) формальними;
- б) неформальними;
- в) соціальними;
- г) виробничими.

3. Інститути, які займаються виробництвом, обміном і розподілом благ та послуг, регулюванням грошового обігу, називають:

- а) формальними;
- б) неформальними;
- в) економічними;
- г) виробничими.

4. Інститути, пов'язані зі встановленням, підтримкою та виконанням влади, законів, правил і стандартів, тобто інститути, що реалізують потребу в безпеці та соціальному порядку, називають:

- а) формальними;
- б) неформальними;
- в) політичними;
- г) виробничими.

5. Інститути, дозволені та схвалені суспільною думкою, мораллю, державними органами, називають:

- а) легальними;
- б) неформальними;
- в) політичними;
- г) виробничими.

Правильні відповіді: 1 – б; 2 – а; 3 – в; 4 – в; 5 – а.

Тематика есе

1. Освіта як соціальний інститут.
2. Сім'я як соціальний інститут.

3. Проблеми розвитку сім'ї в сучасному суспільстві.
4. Особливості соціальних інститутів.

Евристичні завдання

1. Здійсніть класифікацію сімей за різними ознаками.
2. Прочитайте та зробіть тези Закону України про шлюб.
3. Зробіть схему системи освіти в Україні й охарактеризуйте її різні рівні та елементи.
4. Проаналізуйте, які молодіжні субкультури наявні в українському молодіжному середовищі.

Рекомендована література: [1, с. 120; 2, с. 115; 9].

Тема 5. Держава як основний інститут політичної системи

Питання за темою:

- 5.1. Держава як основний інститут політичної системи. Походження і сутність держави. Концептуальні підходи до аналізу сутності, походження і призначення держави.
- 5.2. Основні ознаки та функції держави. Історичний розвиток української держави.
- 5.3. Форми правління та державного устрою. Державні інститути та органи. Класифікація органів державної влади. Конституція України про основні засади державності. Правова та соціальна держава.

Запитання для самодіагностики

1. Які типи держав існують у сучасному світі та що їх характеризує?
2. Що таке форма правління держави?
3. Які форми правління державами існують?
4. Що таке державний устрій? Які його види існують?
5. Розкрийте політичні режими та їхню характеристику.
6. Що таке правова держава? Яка її роль у розвитку демократії?

Тестові завдання

1. Якщо досліджується економіка, як цілісна система, то це аналіз:

- а) мікроекономічний;
- б) макроекономічний;
- в) позитивний;
- г) нормативний.

2. До цілей макроекономіки відносять:

- а) досягнення повної зайнятості;
- б) підтримку товарообігу;
- в) економічну безпеку;
- г) економічну ефективність.

3. Особи та соціуми, а також створені ними установи й організації, які беруть активну, свідому участь у політичному процесі, є:

- а) об'єктами політики;
- б) суб'єктами політики;
- в) формою політики;
- г) змістом політики.

4. Організаційна структура є:

- а) об'єктом політики;
- б) суб'єктом політики;
- в) формою політики;
- г) змістом політики.

5. Здатність і можливість здійснювати свою волю, впливати на діяльність, поведінку людей за допомогою різного роду засобів – права, авторитету, примуса, переконання, насильства називають:

- а) владою;
- б) авторитетом;
- в) формою політики;
- г) змістом політики.

Правильні відповіді: 1 – б; 2 – г; 3 – а; 4 – в; 5 – а.

Тематика есе

1. Особливості політичного режиму України.
2. Власність та економічна влада.
3. Політичний плюралізм.
4. Основні макроекономічні проблеми.

Евристичні завдання

1. Визначте форму правління, тип політичного режиму, форму державного устрою Японії, Куби, Китаю, США, ОАЕ, Великої Британії.
2. Проаналізуйте рівень розвитку правової держави (на прикладі України).
3. Здійсніть аналіз засобів масової інформації за останні роки та виявіть протестні рухи, які властиві сучасному періоду української історії.

Рекомендована література: [1, с. 50; 2, с. 45; 9].

Тема 6. Громадські об'єднання та рухи. Політичні партії

Питання за темою:

- 6.1. Громадські об'єднання та рухи. Політичні партії та партійні системи.
- 6.2. Громадські організації та рухи в політичній системі. Типологія рухів.
- 6.3. Поняття "політична партія". Еволюція партій. Типологія партій. Різновиди партійних систем.

Запитання для самодіагностики

1. У чому сутність громадських об'єднань і рухів?
2. Назвіть політичні партії та партійні системи України.
3. Охарактеризуйте громадські організації та рухи в політичній системі.
4. Розкрийте різновиди партійних систем.

Тестові завдання

1. Яка з перерахованих економічних цілей має точний кількісний вимір:

- а) економічна гарантія;
- б) повна зайнятість;
- в) економічна свобода;
- г) справедливий розподіл доходу?

2. Інституціональний метод:

- а) заснований на вивченні соціально-політичних явищ у їхньому часовому розвитку;
- б) вивчає принципи діяльності соціальних і політичних інститутів;
- в) розглядає суспільство як стабільну, єдину, згуртовану систему, елементи якої чітко виконують свої функційні обов'язки;
- г) акцентує увагу на соціально-політичній цілісності й характері її взаємин із зовнішнім середовищем.

3. Визначте ендогенні параметри:

- а) інформація, що вводиться в модель ззовні, але істотно впливає на параметри моделі;
- б) агреговані показники ефективності суспільного виробництва;
- в) інформація, що формується усередині систем і визначається за допомогою її рішення;
- г) агреговані специфічні параметри дослідження макрорівноваги.

4. Величина реального ВВП країни не зростатиме, якщо в країні відбувається:

- а) збільшення кількості робочої сили;
- б) збільшення обсягу та підвищення технічного рівня встаткування;
- в) зростання інфляції;
- г) поліпшення технології виробництва.

5. Формальні об'єднання з певною організаційною структурою, установлені функціями та професійним кадровим апаратом:

- а) асоціативні групи;
- б) формальні групи;

- в) інституційні групи;
- г) аномічні групи.

Правильні відповіді: 1 – б; 2 – б; 3 – в; 4 – в; 5 – в.

Тематика есе

1. Роль політичної партії у державі.
2. Роль громадських об'єднань у житті суспільства.
3. Проблеми громадських організацій.

Евристичні завдання

1. Знайдіть наукову статтю, в якій розкриваються проблеми формування політичної еліти в країні, та напишіть рецензію до неї.
2. Наведіть приклади з вітчизняної та світової історії урядової, парламентської й конституційної криз.

Рекомендована література: [1, с. 95; 2, с. 85; 9; 10].

Тема 7. Політичне лідерство

Питання за темою:

7.1. Особистість як суб'єкт і об'єкт суспільних відносин. Особистість у соціології. Особистість – людина – індивід. Біологічне та соціальне в людині. Теорія розвитку особистості. Характерні риси особистості та її внутрішня духовна структура. Проблема соціалізації та інтеріоризації. Ресоціалізація особистості в перехідних суспільствах.

7.2. Політична участь. Критерії політичної участі.

7.3. Політична соціалізація. Чинники політичної соціалізації. Первинна та вторинна соціалізація.

7.4. Політичне лідерство. Поняття лідера. Основні теорії політичного лідерства. Типи політичного лідерства.

Запитання для самодіагностики

1. Назвіть визначення особистості як суб'єкту і об'єкту суспільних відносин.
2. Опишіть теорії розвитку особистості.

3. Які характерні риси особистості та її внутрішня духовна структура?
4. Назвіть критерії політичної участі.
5. Назвіть фактори політичної соціалізації.

Тестові завдання

1. Група, цінності якої є важливими для індивіда, з якою він порівнює себе як з еталоном:
 - а) група членства;
 - б) референтна група;
 - в) малі групи;
 - г) вторинна група.

2. Група, до якої даний індивід не належить і тому оцінює її як "чужу", не своє:
 - а) інгрупа;
 - б) аутгрупа;
 - в) формальна група;
 - г) неформальна група.

3. Сукупність соціальних груп, що виділяються за характером та змістом праці і супутніми ознаками:
 - а) соціально-професійна структура суспільства;
 - б) соціально-демографічна структура;
 - в) соціально-територіальна структура;
 - г) соціально-етнічна структура.

4. Сукупність соціальних груп, що відрізняються типом поселення, в якому мешкають, і типом регіону:
 - а) соціально-класова структура суспільства;
 - б) соціально-демографічна структура;
 - в) соціально-територіальна структура;
 - г) соціально-етнічна структура.

5. Сукупність соціальних груп, які відрізняються за віком, статтю, сімейним станом, наявністю дітей і міграційним статусом:
 - а) соціально-класова структура суспільства;
 - б) соціально-демографічна структура;

- в) соціально-територіальна структура;
- г) соціально-етнічна структура.

Правильні відповіді: 1 – б; 2 – б; 3 – а; 4 – в; 5 – б.

Тематика есе

1. Соціологічні теорії особистості.
2. Сутність соціалізації особистості.
3. Роль політичного лідерства у житті суспільства.
4. Типи політичного лідерства.

Евристичні завдання

1. Простежте причини виникнення та етапи розвитку між особистісних та міжгрупових конфліктів. Проілюструйте технології управління та шляхи розв'язання соціальних конфліктів.
2. Розкрийте принципи соціальної активності особистості, її сутність і структуру.

Рекомендована література: [1, с. 110; 4, с. 344; 9].

Змістовий модуль 2

Соціально-політичні процеси

Загальні методичні рекомендації до виконання самостійних робіт

Самостійну роботу за темою студентам слід починати з розгляду теоретичних матеріалів за темою. Потім обов'язково вирішити завдання щодо практичних робіт, а саме відповіді на запитання для самодіагностики.

Самостійна робота студента складається з вирішення тестових завдань, що подані далі, виконання евристичних завдань.

Одним із видів самостійної роботи є написання есе в довільній формі. Вибір теми студент має здійснювати самостійно, він має залежати від особистих інтересів і переваг. Завдання виконується індивідуально.

Тема 8. Соціально-політичні конфлікти

Питання за темою:

8.1. Соціальний конфлікт: сутність, класифікація. Закономірності перебігу соціального конфлікту.

8.2. Розвиток теорії соціального конфлікту.

8.3. Соціальні технології управління соціальними конфліктами.

Запитання для самодіагностики

1. У чому специфіка політичного конфлікту?
2. Чим розрізняються конфлікти цінностей і інтересів?
3. Охарактеризуйте компроміс як стиль конфліктної поведінки.
4. Чому в природі політичного лідерства провідна роль належить формальному лідерству, а не неформальному?

Тестові завдання

1. Які інститути складаються з більш дрібних соціальних інститутів:
 - а) складні;
 - б) неформальні;
 - в) політичні;
 - г) виробничі?

2. Вивчення позитивних непередбачуваних в момент виникнення результатів діяльності соціального інституту виконує ... функція:
 - а) латентна;
 - б) явна;
 - в) соціальна;
 - г) політична.

3. Функції, для виконання яких і створювався заданий соціальний інститут, тобто функції, що відповідають його меті, називають:

- а) латентними;
- б) явними;
- в) соціальними;
- г) політичними.

4. Процес упорядкування, формалізації та стандартизації соціальних зв'язків називають:

- а) інституціоналізацією;
- б) деінституціоналізацією;
- в) дисфункцією;
- г) соціальним інститутом.

5. Явище невідповідності діяльності соціального інституту наявним потребам соціальної системи – це:

- а) інституціоналізація;
- б) деінституціоналізація;
- в) дисфункція;
- г) соціальний інститут.

Правильні відповіді: 1 – а; 2 – а; 3 – б; 4 – а; 5 – в.

Тематика есе

1. Політичний конфлікт – шляхи вирішення.
2. Приклади неформального лідерства в історії суспільства.
3. Стили конфліктної поведінки.
4. Провідна роль формального лідерства.

Евристичні завдання

1. Наведіть приклади політичних конфліктів і шляхів їхніх вирішень.
2. Порівняйте політичні конфлікти в різні епохи.

Рекомендована література: [1, с. 201; 2, с. 180; 5].

Тема 9. Соціальний і політичний процеси як складові суспільного розвитку

Питання за темою:

9.1. Соціальний і політичний процеси як складові суспільного розвитку. Суб'єкти та об'єкти. Стадії політичного процесу.

9.2. Типологія політичного процесу. Класифікація за об'єктом, за терміном, за значущістю, за публічністю, за масштабами.

9.3. Основні види політичних процесів. Політична кампанія. Мітинг. Демонстрація. Реформа.

9.4. Особливості політичного процесу в Україні.

Запитання для самодіагностики

1. У чому сутність соціальних і політичних процесів?
2. Назвіть суб'єкти та об'єкти соціально-політичних процесів.
3. Назвіть стадії політичного процесу.
4. Розкрийте типологію політичного процесу.
5. Які існують особливості політичного процесу в Україні?

Тестові завдання

1. Якщо досліджується економіка, як цілісна система, то це аналіз:

- а) мікроекономічний;
- б) макроекономічний;
- в) позитивний;
- г) нормативний.

2. До цілей макроекономіки відносять:

- а) досягнення повної зайнятості;
- б) підтримку товарообігу;
- в) економічну безпеку;
- г) економічну ефективність.

3. Вивчення позитивних непередбачуваних в момент виникнення результатів діяльності соціального інституту виконує ... функція:

- а) латентна;
- б) явна;

- в) соціальна;
- г) політична.

4. Функції, для виконання яких і створювався заданий соціальний інститут, тобто функції, що відповідають його меті називають :

- а) латентними;
- б) явними;
- в) соціальними;
- г) політичними.

5. Методи, властиві тільки макроекономічному аналізу, – це:

- а) дедукція й індукція;
- б) агрегування й моделювання;
- в) аналіз і синтез;
- г) діалектичний та історичний.

Правильні відповіді: 1 – б; 2 – а; 3 – а; 4 – б; 5 – б.

Тематика есе

1. Політичний процес – форма функціонування політичної системи України.
2. Становлення демократії в Україні: виклики та перспективи.
3. Особливості трансформації українського суспільства в сучасних умовах.
4. Соціальні реформи в Україні: проблеми та перспективи.

Евристичні завдання

1. Розкрийте роль політики в суспільному розвитку.
2. Покажіть взаємозв'язок політики з іншими сферами суспільного життя: економікою, мораллю, правом, культурою, релігією, екологією, засобами масової інформації.
3. Охарактеризуйте політичну систему сучасної України.

Рекомендована література: [1, с. 160; 2, с. 75; 9].

Тема 10. Політика та влада

Питання за темою:

10.1. Влада як суспільне явище. Поняття і сутність влади, основні концепції влади. Народ – джерело та носій влади. Соціальне призначення влади. Основні види влади: політична, економічна, духовна, сімейна. Функції політичної влади.

10.2. Влада як форма суспільної могутності. Характеристики політичної влади. Проблема забезпечення легітимності влади та основні її види. Принцип розподілу влади та її історичні форми. Функціонування політичної влади.

10.3. Проблема ефективності політичної влади. Влада та владні відносини у сучасному українському суспільстві.

Запитання для самодіагностики

1. У чому сутність влади як суспільного явища?
2. У чому соціальне призначення влади?
3. Опишіть основні види влади: політична, економічна, духовна, сімейна.
4. Які існують функції політичної влади?

Тестові завдання

1. Носій влади, активна величина, що діє в системі влади та від якої йде вплив, надходять розпорядження, вказівки, – це:

- а) об'єкт влади;
- б) суб'єкт влади;
- в) форма політики;
- г) зміст політики.

2. Явища, предмети, органи, установи, підприємства, населення, на керівництво (керування) якими за законом або підзаконними актами спрямована діяльність влади, називають:

- а) об'єктами влади;
- б) суб'єктами влади;
- в) формою політики;
- г) змістом політики.

3. Засоби, використання яких забезпечує вплив на об'єкт влади відповідно до цілей суб'єкта, називають:

- а) об'єктом влади;
- б) ресурсом влади;
- в) формою політики;
- г) змістом політики.

4. Визнання суспільством законності, правомірності офіційної влади називають:

- а) легітимністю;
- б) ресурсами влади;
- в) формою політики;
- г) змістом політики.

5. Система прийомів, методів, способів здійснення політичної (включаючи державну) влади в суспільстві – це:

- а) політичний режим;
- б) ресурси влади;
- в) форма політики;
- г) зміст політики.

Правильні відповіді: 1 – б; 2 – а; 3 – б; 4 – а; 5 – а.

Тематика есе

1. Політологічні теорії влади в сучасній науці (структурно-функціональна, інституційна, конфліктна, постмодерна тощо).

2. Соціальні та духовно-метафізичні джерела політичної влади у суспільстві.

3. "Класичні" та сучасні типи легітимності влади.

4. Державна влада – публічний феномен політичного характеру.

Евристичні завдання

1. Висловіть свою думку стосовно вислову: "Я знайшов лазівку в законодавстві та не сплачую податки – це добре для мене (збільшились мої доходи). Усе доросле населення країни знайшло лазівку

в законодавстві та не сплачують податки – це добре для всього населення країни".

2. Як, на вашу думку, успішна кампанія по боротьбі з курінням відобразиться на можливості продавців тютюнових виробів перекласти податковий тягар на споживачів? Відповідь аргументуйте.

Рекомендована література: [1, с. 120; 2, с. 125; 9].

Тема 11. Політичний менеджмент і політичний маркетинг

Питання за темою:

11.1. Місце та роль політичного менеджменту в сучасному суспільстві. Поняття політичного менеджменту. Основні управлінські функції політичного менеджменту.

11.2. Основні елементи соціотехніки політичного менеджменту як інституту регулювання впливу на людей – правові норми, стимуляційні заохочення, соціопсихологічні маніпуляції, теоретико-політологічний зміст, маркетингове призначення, праксеологічна ефективність. Політико-управлінський інструментарій впливу на людей під час (і напередодні) політичних кампаній та подій.

11.3. Поняття політичного маркетингу як сучасного виду політичної технології. Західні трактування поняття "політичний маркетинг" (Д. Ліндон, М. Бонгран та ін.). Російські (В. Халіпов, Ф. Ільясов, С. Морозова та ін.) та вітчизняні (В. Бебик, В. Полторак та ін.) трактування поняття "політичний маркетинг". Поняття "лекторальний" і "соціальний маркетинг". Поняття державно-адміністративного маркетингу. Поняття некомерційного маркетингу. Класифікація видів некомерційного маркетингу.

11.4. Основні ознаки політичного маркетингу. Основні функції та цілі політичного маркетингу. Суб'єктні та об'єктні типи політичного маркетингу. Розгорнута схема функціонування політичного маркетингу. Найважливіші види та невід'ємні частини політичного маркетингу.

Запитання для самодіагностики

1. Які місце та роль політичного менеджменту в сучасному суспільстві?

2. Наведіть основні елементи соціотехніки політичного менеджменту.

3. Розкрийте поняття "політичного маркетингу" як сучасного виду політичної технології.

4. Розкрийте класифікацію видів некомерційного маркетингу.

5. Наведіть основні ознаки політичного маркетингу.

6. Наведіть основні функції та цілі політичного маркетингу.

Тестові завдання

1. Галузь політичної науки, що досліджує конкретні політичні ситуації з метою отримання певної інформації для зацікавлених осіб, розроблення політичних прогнозів, практичних політичних рекомендацій, що слугують основою підвищення ефективності діяльності таких осіб:

- а) прикладна політологія;
- б) політичний менеджмент;
- в) політичний маркетинг;
- г) маркетинг.

2. Отримання та поширення відомостей про найбільш важливі для громадян і органів влади події виконує:

- а) інформаційна функція;
- б) освітня функція;
- в) функція соціалізації;
- г) функція критики.

3. Інтерналізацію, засвоєння людиною політичних норм, цінностей і зразків поведінки виконує:

- а) інформаційна функція;
- б) освітня функція;
- в) функція соціалізації;
- г) функція критики.

4. Формування та поширення критики як владними структурами, так і опозицією, а також спеціалізованими інститутами судової влади та контролю виконує:

- а) інформаційна функція;
- б) освітня функція;

- в) функція соціалізації;
- г) функція критики.

5. Конструктивну інтеграцію суспільних інтересів різних політичних суб'єктів виконує:

- а) інформаційна функція;
- б) освітня функція;
- в) функція соціалізації;
- г) інтеграційна функція.

Правильні відповіді: 1 – а; 2 – а; 3 – в; 4 – г; 5 – г.

Тематика есе

1. Управлінські функції політичного менеджменту.
2. Політико-управлінський інструментарій впливу на людей під час (і напередодні) політичних кампаній і подій.
3. Західні трактування поняття "політичний маркетинг" (Д. Ліндон, М. Бонгран та ін.).
4. Розгорнута схема функціонування політичного маркетингу.

Евристичні завдання

1. Знайдіть мас-медіа, в яких оприлюднено результати політичних рейтингів сучасних українських політиків. Проаналізуйте ці рейтинги та висловіть свою думку щодо них.
2. Підготуйте доповідь стосовно іміджу будь-якого сучасного зарубіжного політика.

Рекомендована література: [1, с. 220; 2, с. 155; 3, с. 256; 8, с. 200].

Тема 12. Політичні технології

Питання за темою:

12.1. Управління як процес та певна послідовність дій людей, залучених у розроблення, прийняття і реалізацію управлінського рішення. Політичний менеджмент як управлінський процес з рядом своїх особливостей. Особливості політичного технологічного процесу як управ-

лінського процесу, орієнтованого на рішення специфічних політичних завдань (підвищення авторитету державного, політичного лідера, формування електоральних переваг, вирішення конфліктних ситуацій тощо).

12.2. Головні учасники політико-технологічного процесу. Суб'єкт і об'єкт управління, їхня класифікація. Особливості та характер взаємодії між суб'єктом і об'єктом управління. Пряма та опосередкована взаємодія учасників політико-технологічного процесу. Послідовність взаємодії суб'єкта й об'єкта управління.

12.3. Модель політико-технологічного процесу. Процеси – мотивації, комунікації та структуризації. Значення та вплив рівня культури суспільства і політичної культури, зокрема на політичний технологічний процес. Регулювальний вплив норм культури, що здійснюється за допомогою двох механізмів: внутрішнього та зовнішнього. Соціальні структури (інститути, організації, групи, статуси). Ситуативні фактори та фактори часу, що впливають на характер і хід політико-технологічного процесу. Дії конкурентів та конкуренція в ході політичної взаємодії.

Запитання для самодіагностики

1. Розкрийте політичний менеджмент як управлінський процес з рядом своїх особливостей.
2. Які особливості політичного технологічного процесу?
3. Які головні учасники політико-технологічного процесу?
4. Розкрийте послідовність взаємодії суб'єкта та об'єкта управління.
5. Опишіть модель політико-технологічного процесу.

Тестові завдання

1. Сукупність форм і методів дослідження та впровадження в політичну практику настанов суспільної свідомості з метою здійснення контролю над ринком влади, тобто діяльність, спрямована на створення, підтримання чи зміну поведінки громадян щодо конкретних політичних лідерів, організацій, ідей, називають:

- а) політичним маркетингом;
- б) політичним менеджментом;
- в) політичною технологією;
- г) маркетингом.

2. Пристосування виборчих процедур до реалізації інтересів владних і політичних еліт щодо завоювання та збереження влади в державі називають:

- а) політичним маркетингом;
- б) виборчою інженерією;
- в) політичною технологією;
- г) маркетингом.

3. Образ ідеального та реального політичного діяча, який сформувався у суспільній свідомості, називають:

- а) ідеалом;
- б) правителем;
- в) іміджем;
- г) політичним діячем.

4. Галузь науки, що вивчає мистецтво управління тенденціями політичного розвитку, ухвалення відповідних рішень, передбачення їхніх наслідків і вироблення рекомендацій для суб'єктів політичної діяльності, називають:

- а) політичним менеджментом;
- б) політичним маркетингом;
- в) політичною технологією;
- г) немає правильної відповіді.

5. Систему засобів і технік послідовного досягнення бажаного результату в тій чи іншій сфері політичної діяльності називають:

- а) політичним менеджментом;
- б) політичним маркетингом;
- в) політичною технологією;
- г) немає правильної відповіді.

Правильні відповіді: 1 – а; 2 – б; 3 – в; 4 – а; 5 – в.

Тематика есе

1. Особливості політичного маркетингу в Україні.
2. Політичні технології в Україні та досвід інших країн.

3. Роль політичного менеджменту.
4. Дослідження рейтингу сучасних українських політиків.

Евристичні завдання

1. Проаналізуйте особливості політичного технологічного процесу як управлінського процесу, орієнтованого на рішення специфічних політичних завдань (підвищення авторитету державного, політичного лідера, формування електоральних переваг, вирішення конфліктних ситуацій тощо).

2. Дослідіть модель політико-технологічного процесу. Процеси – мотивації, комунікації та структуризації.

Рекомендована література: [1, с. 220; 2, с. 155; 3, с. 256; 8, с. 200].

Тема 13. Особливості політичного процесу в Україні

Питання за темою:

13.1. Політичний процес і політична діяльність в Україні. Політичний процес. Політична діяльність.

13.2. Особливості прийняття політичних рішень в Україні. Політичне рішення.

13.3. Політична свідомість і політична культура. Типи політичної культури.

13.4. Політична культура та стабільність політичних систем. Політичні цінності. Політичні ідеали. Політична ідеологія. Функції політичної ідеології. Політична соціалізація.

Запитання для самодіагностики

1. У чому сутність політичного процесу та політичної діяльності в Україні?
2. У чому сутність політичного рішення?
3. Які існують типи політичної культури?
4. У чому сутність політичних цінностей, політичних ідеалів?
5. Які існують функції політичної ідеології?

Тестові завдання

1. Систему уявлень, ідей і поглядів на політичне життя, яка відбиває інтереси, світогляд, ідеали, настрої людей, класів, націй, суспільства, політичних партій називають:

- а) політичною культурою;
- б) політичним режимом;
- в) політичною ідеологією;
- г) політичною владою.

2. Подання непорушності наявних традицій минулого характерно для:

- а) консервативної ідеології;
- б) соціал-демократичної ідеології;
- в) ліберальної ідеології;
- г) націоналістичної ідеології.

3. Теоретично сформована вузька система світоглядів характерна для:

- а) консервативної ідеології;
- б) соціал-демократичної ідеології;
- в) ліберальної ідеології;
- г) націоналістичної ідеології.

4. Співіснування релігійно-протестантських і світських цінностей характерно для:

- а) консервативної ідеології;
- б) соціал-демократичної ідеології;
- в) ліберальної ідеології;
- г) націоналістичної ідеології.

5. Систему знань, оцінок, настроїв і почуттів, за допомогою яких відбувається усвідомлення політичної сфери суб'єктами – індивідами, групами, націями тощо називають:

- а) політичною свідомістю;
- б) агрегуванням і моделюванням;

- в) аналізом і синтезом;
- г) діалектичним та історичним аналізом.

Правильні відповіді: 1 – в; 2 – а; 3 – б; 4 – в; 5 – а.

Тематика есе

1. Політична діяльність політиків України та інших країн.
2. Аналіз політичної системи України.
3. Роль політичної ідеології в житті суспільства.
4. Політична культура та її значення.

Евристичні завдання

1. К. Мангейм стверджував, що на певних етапах розвитку суспільства одна й та сама ідеологія може виконувати або охоронну (власне – ідеологічну) функцію або ж бути утопією. Проаналізуйте, які з наявних сьогодні в Україні ідеологій мають характер утопії.

2. Дослідіть зміст і характер формування політичної свідомості та культури в сучасному українському суспільстві.

Рекомендована література: [1, с. 230; 2, с. 175; 3, с. 266; 8, с. 200].

Тема 14. Світовий політичний процес. Геополітика

Питання за темою:

- 14.1. Світовий політичний процес. Поняття і сутність міжнародної політики. Функції міжнародної політики в сучасних умовах.
- 14.2. Україна в системі міжнародних відносин.
- 14.3. Глобалізація.

Запитання для самодіагностики

1. Дайте визначення поняттям "світова політика" і "міжнародні відносини".
2. Що таке геополітика?

3. У чому полягає специфіка геополітичного підходу до аналізу міжнародних відносин?

4. Як трансформувалася геополітична структура світового співтовариства у 90-ті роки ХХ ст.?

5. У чому полягає зміст теорії політичної модернізації?

6. У чому полягає зовнішньополітичний потенціал України?

Тестові завдання

1. Сукупність політичних, економічних, дипломатичних, культурних, науково-технічних, військових, гуманітарних взаємозв'язків між державами і групами держав, а також між суспільними рухами та організаціями, які діють на міжнародній арені називають:

- а) міжнародними відносинами;
- б) зовнішньою політикою;
- в) протекціонізмом;
- г) світовою економікою.

2. Політичну цілісність, створену національною або багатонаціональною спільнотою на певній території, де з допомогою політичної еліти монополізується влада, підтримується певний порядок, включно з законним правом застосування насильства, називають:

- а) світовою економікою;
- б) національною державою;
- в) міжнародною економікою;
- г) політикою.

3. Соціальні та інституціональні перетворення, пов'язані з переходом від одного типу політичної системи до іншого, називають:

- а) політичною модернізацією;
- б) економічною модернізацією;
- в) позитивною тенденцією економічного розвитку;
- г) методами державного регулювання економіки.

4. Основні цілі, пріоритети і напрями зовнішньої політики України сформульовані в:

- а) Конституції України;
- б) Декларації про державний суверенітет України;

- в) Законі про державотворення;
- г) немає правильної відповіді.

5. Сукупність політичних, економічних, соціальних, дипломатичних, правових, військових і гуманітарних зв'язків та відносин між основними суб'єктами світового співтовариства, до яких належать народи, держави, суспільні та громадські сили, рухи і організації, називають:

- а) міжнародними відносинами;
- б) світовою економікою;
- в) світовою торгівлею;
- г) економічними відносинами.

Правильні відповіді: 1 – а; 2 – б; 3 – а; 4 – б; 5 – а.

Тематика есе

1. Сутність і теоретико-методологічні принципи політичного реалізму.
2. Сутність і зміст глобальних проблем сучасності.
3. Україна у сучасному геополітичному просторі.
4. Особливості політичної модернізації.

Евристичні завдання

1. Порівняйте основні методологічні та теоретичні підходи щодо визначення сутності геополітики.
2. Визначте сутність політичних криз, які долають країни у процесі політичної модернізації.
3. Оцініть роль України у структурі сучасних міжнародних відносин та визначте сутність національно-державних інтересів сучасної України.

Рекомендована література: [1, с. 220; 2, с. 155; 3, с. 256; 7, с. 200].

Рекомендована література

Основна

1. Аляєв Г. Є. Політологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів / Г. Є. Аляєв. – Вид. 3-тє, випр. та допов. – Полтава : АСМІ, 2012. – 320 с.
2. Баранівський В. Ф. Політологія : підручник / В. Ф. Баранівський ; Нац. акад. упр. – Київ : НАУ, 2016. – 235 с.

Додаткова

3. Громадянське суспільство: політичні та соціальноправові проблеми розвитку : [монографія] / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін. ; за ред. М. П. Требіна. – Харків : Право, 2013. – 536 с.
4. Гурц В. В. Особливості політичного лідерства в умовах становлення демократії / В. В. Гурц // Політол. вісн. : зб. наук. пр. / редкол. В. П. Андрущенко та ін. – Київ : ВАДЕКС, 2015. – Вип. 77. – С. 344–352.
5. Конфліктологія : навч. посіб. / Л. М. Герасіна, М. П. Требін, В. Д. Воднік та ін. – Харків : Право, 2012. – 128 с.
6. Кравченко Т. В. Сутнісні характеристики соціалізації / Т. В. Кравченко // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 3. – С. 11–19.
7. Кудряченко А. І. Геополітика : підручник / А. І. Кудряченко, Ф. М. Рудич, В. О. Храмов. – Київ : МАУП, 2004. – 296 с.
8. Кузь О. М. Виборчі технології в модерному електоральному процесі США та України : монографія / О. М. Кузь, І. О. Поліщук, Т. М. Моторнюк. – Харків : ВД ІНЖЕК, 2012. – 250 с.

Інформаційні ресурси

9. Сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Сторінка курсу на платформі Moodle (персональна навчальна система) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=7670>.

Зміст

Вступ	3
Змістовий модуль 1. Структура суспільства та базові соціальні інститути	4
Тема 1. Предмет і методи дисципліни	
"Соціально-політичні студії"	4
Тема 2. Категоріальний апарат і функції соціально-політичних студій.....	6
Тема 3. Соціальна структура суспільства.....	8
Тема 4. Поняття, ознаки, структура та види соціальних інститутів....	11
Тема 5. Держава як основний інститут політичної системи.....	13
Тема 6. Громадські об'єднання та рухи. Політичні партії.....	15
Тема 7. Політичне лідерство	17
Змістовий модуль 2. Соціально-політичні процеси.....	19
Тема 8. Соціально-політичні конфлікти.....	20
Тема 9. Соціальний і політичний процеси як складові суспільного розвитку	22
Тема 10. Політика та влада	24
Тема 11. Політичний менеджмент і політичний маркетинг	26
Тема 12. Політичні технології	28
Тема 13. Особливості політичного процесу в Україні.....	31
Тема 14. Світовий політичний процес. Геополітика.....	33
Рекомендована література.....	36
Основна.....	36
Додаткова.....	36
Інформаційні ресурси.....	36

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ СТУДІЇ

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи студентів
спеціальності 051 "Економіка"
освітньої програми "Економіка та економічна політика"
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладач **Мащенко** Марина Анатоліївна

Відповідальний за видання *М. А. Мащенко*

Редактор *А. С. Ширініна*

Коректор *Н. В. Завгородня*

План 2022 р. Поз. № 155 ЕВ. Обсяг 38 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*